

Kao što se dakle vidi, u nemačkom tekstu štamparskom greškom figuriraju dve fusnote 7). Plagijator je tako brzo i površno „radio“, da to nije primetio: on je mislio da se fusnota odnosi na prvu sedmicu na koju je naišao, i, dosledan tome da Kristove fusnote unosi u svoj glavni tekst, napisao je: „Paniasid . . . , koji je po svedočanstvu Klementa iz Aleksandrije (Stromata VII, 266) [stamp. greška mesto VI, 266] našao smrt u borbama za oslobođenje svoga rodnog grada od tiranina Ligdamisa . . .“ On uopšte nije proveravao izvore! Avaj, slučaj je hteo da se fusnota odnosi na onu drugu sedmicu, u potvrdu toga da je Paniasid u svojoj Herakliji upotrebio Kreofilovo Zauzeće Ojhalije, o čemu je zaista reč kod Klementa Aleksandrijskog Strom. VI c. II s. 25 ed. *W. Dindorf*, Oxonii 1869, vol. III p. 147! I tako je zbog jedne glupe štamparske greške štampara - Nemca propao pokušaj da se dâ „pristupačno izlaganje, neprenatpano detaljima i pojedinačnim hipotezama (kao što je to obično slučaj u zapadnoevropskim delima takvog tipa)“.

Iz predgovora na str. 8 doznajemo da greh za ovaj plagijat pada na dušu *† S. P. Sestakova*, dop. člana AN SSSR. Ali odgovornost i izvesna ružna senka pada i na redakcioni kolegij, sastavljen od akademika *† M. M. Pokrovskog*, dopisnog člana AN SSSR *S. I. Soboljevskog*, prof. *S. I. Radciga*, prof. *Z. G. Grinberga*, docenata *F. A. Petrovskog* i *B. V. Gornunga*, koji, eto, nisu primetili da je čitavo jedno poglavlje prepisano iz — azbuke njihovog predmeta, iz Krista!

M. Marković, Beograd

W. BRANDENSTEIN: *Atlantis, Größe und Untergang eines geheimnisvollen Inselreiches*. Wien, Gerold & Co. 1951, 105 str. i 9 slika u tekstu.

Skoro su dva i po milenija prošla, otkako je Platon u dijalozima *Timej* i *Kritija* iznio priču o Atlantidi. To je najiscrpniji antički opis tajanstvenog otoka, života na njemu i njegovih stanovnika.

U *Timeju* p. 24 E—25 D Platon je dao samo sumaran pregled položaja, organizacije i propasti Atlantide. U *Kritiji* je naprotiv navedeno, zašto se u priči o Atlantidi upotrebljavaju grčka imena (p. 113 AB); detaljno je opisano, kako je Posidon dobio Atlantidu pod svoju vlast i koji su bili kraljevi Atlantide (p. 113 C—114 D); opisuje se rudno blago, fauna i flora na otoku (p. 114 E—115 B); topografija i građevine glavnoga grada (p. 115 C—116 C); kraljevska palača, Posidonov hram, izvori, druge razne građevine (p. 116 C—117 E); fizička geografija te vojnička i politička organizacija zemlje (p. 118 A—119 D); ceremonijal žrtvovanja, zakletve i suđenja kraljeva (p. 119 D—120 D); napokon je opisana moralna dekadansa stanovnika i odluka Zeusa, da ih kazni (p. 120 D do kraja dijaloga). Katastrofa Atlantide, o kojoj se govori u *Timeju* p. 25 D, nije opisana u *Kritiji*, jer je dijalog nedovršen.

Poslije Platona već je u antiki raznoliko komentirana priča o Atlantidi. Aristotel ju je smatrao izmišljotinom, a Krantor, prvi komentator Platona, kao živu istinu. Posidonije, čini se, držaše, da se Platonova priča bazira na historijskim i fizičkogeografskim činjenicama. Većina Aleksandrinaca smatrala je priču alegorijom, premda je verovala u postojanje samoga otoka Atlantide.

Kolumbovi suvremenici te španjolski i njemački pisci 16. i 17. v. držali su priču o Atlantidi istinitom, a pomišljali su na otoke Atlantskog oceana, često i na Ameriku.

U novije su doba neki smatrali Platonovu priču više ili manje izmišljenom. Drugi su nastojali poći putem, kojim je možda već Posidonije krenuo: jednim su dijelom ukazivali na upotrebu historijskih ili mitoloških činjenica u stvaranju priče, a drugim su upozoravali na sjećanja i saznanja geološkoga karaktera.

Azorsko i Kanarsko otočje, Sv. Helena i Ascension, dapače Škandnavski poluotok, pa blizina ušća rijeke Guadalquivir u južnoj Španiji:

na svim tim mjestima zamišljaju Platonov otok oni, koji vjeruju, da je postojao.¹⁾

Wilhelm Brandenstein, poznati profesor poredbene indoevropske gramatike i grčkoga jezika na Sveučilištu u Grazu, dotakao se već nekih problema Atlantide u svojim „Studien zu Platons Atlantiserzählung“. Objelodanio ih je u Spomenici u čast Hroznoga (P ag 1949), kojemu dugujemo otkriće hetitskoga jezika, jednog od najstarijih među indoevropskima. Brandenstein je naime u tom članku raspravio o imenu otoka Atlantide i njegovu odnosu prema nazivu Atlantskoga oceana i mitskog Atlanta. Nadalje, nekoliko je stranica posvetio najstarijoj povijesti Atlantide i čudesnoj kovini na tom otoku, orihalku. Napokon raspravlja Brandenstein o karakternim osobinama Atlantijaca i velikom državnom žrtvovanju na Atlantidi.

U svojoj najnovijoj knjizi o Atlantidi, koju želim ovdje prikazati, pisac je potpuno obradio problem, analizirajući sadržajnu, arheološku, historijsku i lingvističku stranu Platonove priče.

Na nekoliko uvodnih stranica raspravlja o mitu, legendi, priči (Sage) i basni (Märchen).

Povod mitu je neko kozmičko zbivanje ili stanje, koje se tiče problematike ljudskoga života, pa je stoga većinom strašno. To je zbivanje prikazano kao posljedica neke konkretne griješke protiv dotičnoga ljudskog poretka. Stanje u prirodi ili takvo zbivanje, koje ne uzbuđuje, odnosno neki biografski događaj, pravi ili navodni, daju povod stvaranju legende. Sadržaj legende prvoga tipa prikazuje stanje ili zbivanje, što se smatraju rezultatom djela, koje je slično ljudskom, ali je izvedeno pomoću nadljudskih sila. U legendi drugoga tipa događaj je izveden pomoću čudesnih sila. Obje vrste legenda imaju neki moralni zaključak.

Da bismo našli način za tumačenje mita ili legende prvoga tipa, treba da se s područja ljudskoga vratimo u područje kozmičkoga, koje je prividno analogno; za tumačenje legende drugoga tipa treba izlučiti biografsku jezgru.

Povod je priči neki historijski događaj, pravi ili navodni. Moramo izlučiti historijsku jezgru, da bismo protumačili priču.

U basni se slobodno navode mjesto, vrijeme i prirodni zakoni, ali u nju se miješa fantazija, koja iznakažuje mitske elemente. Basna, suprotno priči, ne traži, da joj se vjeruje. U njoj nema tumačenja niti historijskih događaja, ali postoje psihološki i kulturnohistorijski elementi. U basni se uvijek ponavljaju slični „motiv“, a osim toga, ona se često svodi na neki mit.

Jasno je, ističe Brandenstein pri koncu poglavlja, da je teško u svakom pojedinačnom slučaju naći čist tip mita, priče ili basne. Nema basne, koja ne bi sadržavala i mitskih dijelova, niti postoje priče, u koje nisu skoro uvijek prodrli elementi mitova i basana. Ukratko, radi se samo o tome, da ustanovimo, kojem tipu pripada jezgra pripovijedanja.

U slijedećem poglavlju, pod nazivom Pripovijesti, koje opisuju propast, obrađuje pisac priče o vatrenoj kiši (Sodoma) i općem potopu (kralj u Mesopotamiji, koji se spasio u arki). Nadalje, govori o mjestima, koja su propala zbog raznih zlodjela njihovih stanovnika. Konačno, u kratkim je crtama izneseno Platonovo pričanje o cvatu i propasti Atlantide. Važno je ovdje istaknuti, da Brandenstein kod svih navedenih pripovijesti o propasti konstatira jedan općenit, zajednički tok zbivanja: najprije u nekom kraju stanovnici žive sretno i u blagostanju; najednom narod počinu teško zlodjelo; napokon slijedi kazna božja, koja se očituje ili u općem potopu

¹⁾ Isp. pregled glavnih mišljenja o Atlantidi u Pauly—Wissowa RE s. v. Atlantis i u Rivaud-ovu predgovoru za Timeja str. 28—32 u izdanju Platon Oeuvres complètes X (Timée—Critias), Paris 1925, éd. Bell. Lettres. Citavu literaturu, koja je do god. 1840. napisana o Atlantidi, analizirao je Henri Martin u djelu Etudes sur le Timée de Platon, Paris 1841, I 257—333.

ili u vatrenoj kiši ili u propadanju u zemlju ili pod more. Kad nastupi kazna, u nekim pričama pravedni i pobožni ljudi bivaju pošteđeni, a samo krivci uništeni, dok u drugim pričama (a tako i u onoj o Atlantidi) zajedno s drugima propadaju i nedužni.

Ne dotičući se još detaljno Platonova pripovijedanja o Atlantidi, B. sve do polovine knjige (str. 53.) raspravlja općenito o tome, da li je Platon sam izmislio pripovijest o Atlantidi, odnosno da li je ta pripovijest neka alegorija ili utopistički roman.

„Već su u antiki“, kaže B. na str. 30, „prebacivali Platonu, da je on svojom fantazijom digao iz mora otok Atlantidu i da ga je kasnije ponovo potopio. Takvo m. šljenje dijeli danas većina filologa“.¹⁾ Vrlo bi se jednostavno moglo opovrći to shvaćanje, kad bi postojao makar i jedan paralelan tekst, koji bi govorio o istoj priči. Neki su smatrali, da takav tekst predstavlja ona Diodorova (zapravo: Dionisijeva) priča o Atlantima,²⁾ koji su nastavali oko afričkog gorja Atlas, te o njihovim susjedima i ženama im Amazonkama, kasnijim osvajačima.

B. uspoređuje Dionisijevo i Platonovo kazivanje te konstatira, da tu postoji samo izvanjska, naknadno izvedena sličnost u imenu otoka Atlantide i afričkog naroda Atlanta. Inače nema paralelizma između Dionisijeva i Platonova iskaza.

Koji su razlozi naveli Platona na to, da ispriopovijeda historiju Atlantide? U našem se slučaju radi o njegovoj tetralogiji (Država, Timej, nedovršeni Kritija i nenapisani Hermokrat), u kojoj je raspravljena teorija o idealnoj državi. Budući da pjesnike ne smatra sposobnima da prikažu, kako bi idealna država funkcionirala u praksi (isp. Tim. p. 19 D), Platon iznosi priču o Atlantidi i njome daje konkretan primjer za djelovanje i opstanak te države.

Upravo zbog toga i ne možemo pripovijest o Atlantidi smatrati alegorijom. Platon je taj svoj konkretan primjer idealne države morao učiniti historijski vjerodostojnim. Stoga je s jedne strane brižljivo opisao Atlantidu, a s druge strane nekoliko puta naglasio, kako je mučan posao navođenje dokaza (isp. na pr. Krit. p. 107 B i 107 D), odnosno kako je njegova pripovijest istinita (Tim. p. 20 D, 21 A, 26 E).

To navedeno Platonovo nastojanje, da uvjeri čitaoca, kako je vjerodostojna njegova pripovijest, B.-u također služi kao dokaz, da pripovijest o Atlantidi nije ni alegorija ni historijski, utopistički roman. Osim toga B. je na nekoliko stranica iznio razloge, kojima pobija mogućnost, da bi pripovijest o Atlantidi bila roman. Te književne vrste nije bilo u Platonovo doba, nego se razvila tek mnogo kasnije. Platon, osim toga, nije htio pozitati za jednom izmišljenom pričom, jer ga njegovi suvremenici ne bi shvatili i smatrali bi ga varalicom. U tom pitanju B. odlučno istupa protiv Wilamowitzova shvaćanja (Platon I² 592, 593), da je Platon ovom izmišljenom pričom htio dokazati mogućnost opstojanja svoje idealne države i da je htio opovrći kritiku protivnika, koji su tu državu smatrali utopističkom. „Wilamowitzova premisa“, tvrdi B. na str. 43, „dovodi upravo do protivna zaključka: samo u tom slučaju, ako se p ikazivanje Pra-Atene i njezine borbe protiv Atlantide moglo smatrati historijskom realnošću, mogla je i pripovijest o Atlantidi ispuniti Wilamowitzov zahtjev, t. j. da se kritičari Platonove države uvjere u protivno.“

U vezi s uvodnim stranicama knjige B. sada tvrdi, da je pripovijest o Atlantidi staroatenska priča, kojoj moramo tražiti historijsku jezgru. Platon svoje pripovijedanje zaodijeva u historijsko ruho i nastoji ga historijski dokazati.

¹⁾ Isp. na pr. Wilamowitz, Platon I² 594.

²⁾ O toj priči kaže Diodor Sicilski 3, 66, 5 i d. da ju je napisao Dionisije Skitobrahion (Διονύσιος ὁ Σκυροβραχίων), gramatičar 2. v. pr. n. e. Istu priču upotrebio je i sam Diodor 3, 52, 3—55.

Na temelju tih principa B. će u čitavoj drugoj polovini knjige, prateći Platonovo izlaganje u Timeju i Kritiji, nastojati da pronalazi historijske korijene. Na taj način doći će na koncu knjige do zaključka, da je Atlantida identična s Kretom.

Platon kaže, da su bogovi pred 9000 godina podijelili međusobno svijet, a Atlantida je došla pod vlast Posidonovu. Dakle, tada je zapravo i stvoren svijet. Prema iranskom shvaćanju o vremenskim periodama, poslije 3000 godina divnoga života došlo je do uništenja, a onda je Ormazda poslao na svijet proroka, Zaratustru. U navedenom nalazi B. jak utjecaj, koji je iransko shvaćanje svijeta i inače vršilo na Platona.

Kritijin istoimeni djed čuo je u svojoj mladosti priču o Atlantidi od Solona, koji ju je doznao u Egiptu. Platon se mnogo trudio, da potvrdi pouzdanost priče. Solon je potjecao iz staroatenskog plemstva pa je stoga i bio vrlo prikladan, da prenese tradiciju jedne staroatenske priče.

Ispitujući vrijeme, kad je mogla nastati priča o Atlantidi, B. raspravlja o seobama u Grčkoj iz predmikenskoga brončanog doba i o dorskoj seobi. Dolazi do zaključka, da nijedna grčka priča nije starija od god. 1700. pr. n. e., dakle da ne prelazi početak mikenskoga brončanog doba. Što se tiče priče o Atlantidi, mogu se izvesti dva zaključka: 1. u njoj ne igra nikakvu ulogu dorski Heraklo, utjelovljenje herojskoga doba dorske seobe; priča je dakle mnogo starija, t. j. iz mikenskog doba; 2. u priči nema Zeusa (ako izuzmemo skupštinu bogova, koju je sazvaio Platon po Homerovu uzoru). U priči se naime aludira na poznatu mitološku prepirku između Atene i Posidona. Kad bi se vremenski mogla utvrditi pobjeda Atenina kulta nad Posidonovim, bio bi utvrđen termin, poslije kojega su se odvijali događaji opisani u priči. Nažalost, arheološki to još nije moguće. Ipak se, kaže B. na str. 66., nešto može kazati. Atenino je ime predgrčko, ali ipak nije minojsko. Donekle je vjerojatno, da je Posidon došao sa Krete, gdje je bio praotac kraljeva. Njegovo ime, tvrdi B., nije grčkoga postanja. Širenje njegova kulta najbolje je povezati sa širenjem drugih kulturnih elemenata, u koje, na pr., možemo ubrojiti minojski naturalizam, koji je iza 1700. g. pr. n. e. zahvatio i grčko kopno. Pobjeda Atene nad Posidonom valjda je nadošla poslije toga.

Govoreći o jeziku i stanovništvu Pra-Atenjana i Atlantijaca B. ponajprije ispituje međusobne odnose stanovništva u Grčkoj i utjecaj tih odnosa na jezik: Agamemnon i Menelaj su riječi grčkoga korijena, dok je Atraj za B.-a predgrčko ime, jer ima sufiks -αῖς, koji je tipičan za predgrčki vladajući sloj. U Pra-Ateni govorilo se negričkim jezikom, koji je bio usko povezan s Balkanom. Taj je isti jezik vladao i u ostaloj predmikenskoj Grčkoj, a prodro je zajedno s onim narodom, koji je u početku brončanoga doba provalio u zemlju i razorio mnoge neolitske postojbine.

U nazivu Ἀτλαντίς nalazi B. predgrčko riječ ἀντλος „(morska) voda, koja prska, giblje se“. Pridjev Ἀτλαντίς može isto tako pristajati uz ocean kao i uz otok. Osim toga B. odbija svaku pomisao, da je po titanu Atlantu dobio ime Atlantski ocean, a po ovome otok Atlantida.

Prema Platonu Atlantida je veća od Libije (t. j. sjevernog Egipta) i Azije (t. j. Male Azije) zajedno. Mnogi na temelju toga zaključuju, da je Atlantida jedan čitav potonuli kontinent. Naprotiv, tvrdi B., ta vijest, svedena na historijsku mjeru, znači ovo: Atlantida je bila veća od tada poznatih otoka i bila je moćnija od Atene; razmjerno s njezinom moći prikazana je i njezina veličina.

Na kraju svijeta, pred Heraklovim stupovima, a u Atlantskom oceanu, nalazio se otok Atlantida. Tako kaže Platon, a kakva je različita i suprotna shvaćanja prouzrokovala ta tvrdnja u antiki i u novije doba, naveo sam u uvodu ovoga prikaza. Sve u svemu, da bismo riješili pitanje položaja Atlantide, moramo se po B.-ovu shvaćanju zapitati, što se smatralo krajem svijeta u doba nastanka priče o Atlantidi. Bez sumnje da iskazi feničких moreplovaca, koji su barem već u 7. v. pr. n. e. kroz Gibraltar dopri do Engleske, i iskaz Piteje iz Masalije, koji je prvi od Grka, u 4. v., došao do Engleske i daleke Tule (juž. Norveška?), nisu mogli dati povod

za stvaranje jedne priče. Tâ u ono doba bili su ljudi, kako kaže B., već previše prosvijetljeni za tako nešto! Prema tome, budući da je daleki zapad bio nepoznat, najvjerojatnije je, ako Atlantidu tražimo na mjestu moćne i nepristupačne Krete.

Citajući Platonove iskaze o prirodi otoka Atlantide naići ćemo na očite paralele s Kretom. Strma obala Atlantide, koja je „kao nožem odrezana“, lijepi bregovi i guste šume, bujna sredozemska flora, i raznovrsne domaće i divlje životinje: sve to nalazimo i danas na Kreti, a podsjećaju nas na to i freske kretskih palača.

Čudno je u Platonovu opisu, što se spominju slonovi na Atlantidi, pa neka biljka slična stablu, od koje se moglo dobiti jelo, piće i ulje za mazanje, te ορείχαλκος (gorski, prirodni bakar). Bit će da je sam Platon Atlantidu ukrasio slonovima, ili, još bolje, već Solon, koji je u Egiptu upoznao tu životinju. Ona čudna biljka vjerojatno je idealizirana maslina. Na otoku Kipru kopalo se mnogo bakra, koji je sigurno prevozila u Grčku kretska mornarica. Tako su Grci posredstvom Krete (t. j. Atlantide) upoznali tu kovinu. Tako i mi danas pijemo „ruski“ čaj iz Kine.

Za opis Klitina i Posidonova hrama u centru kraljevske palače imao je Platon očit primjer u grčkim hramovima. Unutrašnjost hrama resila je golema plastika s Posidonom na kolima i Nerejidama oko njega, a za to je Platonu mogao poslužiti kao uzor Fidijin Zeus i Skopasova slična plastika.

Glavni grad Atlantide izgrađen je u strogim geometrijskim proporcijama. U tome ima bez sumnje mnogo udjela velika cijena, koju je Platon pridavao matematici, a i utjecaj Pitagorina svetog broja 10. Knos, glavni grad minojske Krete, ležao je oko 8 km daleko od mora i, zaključujući po iskopinama, bio ispunjen mnogobrojnim vodovodima za toplu i hladnu vodu. Tako naime prikazuje i Platon položaj i uređaje glavnoga grada Atlantide.

Ne smijemo tražiti historijsku jezgru u Platonovu opisu koncentričnih zidova oko kraljevske palače i glavnoga grada; nadalje u Platonovoj izjavi, da je opisani dio otoka ležao prema jugu, i u opisu ravnice, na kojoj se nalazio glavni grad. Isto tako ne treba tražiti historijsku osnovu u onom mnoštvu brojeva i podataka, koje Platon navodi opisujući državno i vojničko uređenje Atlantide. Naprotiv, mnoge paralele s Kretom, potpunije ili manje potpune, nalazimo u opisu vjerskih prilika na Atlantidi, u načinu nasljeđivanja vladara, a naročito kod ceremonija državnog žrtvovanja bika.

Centralno svetište zemlje bijaše prvobitno sjedište Klite, od zemlje rođene pramajke, i boga Posidona, koji je tek kasnije nadošao. I na Kreti nalazimo također pretežno ženska božanstva, koja su sva povezana sa zemljom. Bik je životinja boga Posidona. Na slikarijama iz minojskoga doba bik ima izvanredno važnu ulogu. Stoga možemo zaključiti, da je Posidon i na Kreti bio vrlo važan.

Slično kao i na Kreti za vladanja Minosa, na Atlantidi je svaki od deset kraljeva bio apsolutan gospodar na svom području, ali se morao pokoravati državnom zakonu, što ga je ostavio Posidon, a prvi su ga kraljevi dali urezati na stup od orihalka. Taj je stup stajao u centralnom svetištu. Zakon urezan na njemu određivao je odnose između deset vladara.

I na Atlantidi i na Kreti morali su pretendenti na prijestolje, najstariji članovi porodice, uhvatiti i žrtvovati upravo onoga bika, koji se sviđa Posidonu.

Deset posljednjih stranica svoje knjige posvetio je B. velikom državnom žrtvovanju na Atlantidi i ratu, koji je protiv Atene vodila Atlantida, odnosno Kreta.

Kraljevi Atlantide skupljaju se od vremena do vremena u Posidonovu hramu, da bi dogovorno uredili sve svoje poslove. Osim toga ispituju, tko je među njima počinio kakav prestup, pa mu onda sude. Čitava se svečanost sastoji u ovome: 1. molitva Posidonu, 2. lov na bika, 3. klanje i žrtvovanje bika uz ceremoniju zaklinjanja, 4. blagovanje, 5. suđenje, kad

padne mrak. Glavni je dio svečanosti žrtvovanje bika, kojega hvataju drvenim štapovima i nekom vrstom mreže, da bi sveta životinja ostala nepovrijeđena. Na Vapphio-vrhu nalazi se detalj s takvom mrežom i ulovljenim bikom, a na kretskim slikarijama i inače nalazimo mnoštvo prikaza o lovu na bikove. Ulovljenog bika zaklali bi na onom stupu u Posidonovu hramu, a svaki je kralj morao popiti malo njegove krvi. Sličnih prikaza sa klanjem bika ima mnogo na Kreti, a takav je i prikaz na sarkofagu iz Hagije Trijade.

Pošto su žrtvovali i nahranili se, kraljevi se presvlače u odjeću modre boje, simbol Posidona, boga pravедnosti i mora. Tada započinje suđenje.

Iz svega prikazanog očito je, kaže B., da su kraljevi Atlantide bili kraljevi-svećenici: sami su žrtvovali, a ujedno su bili i najviši suci. Na Kreti je po svoj prilici bilo isto tako. Ta slava Minosove pravédnosti bila je tolika, da je u podzemnom svijetu postao sudac mrtvima!

Nevjerojatno je, da bi bile slučajne te očite sličnosti u vjerskim prikazima Krete i Atlantide.

Ako je Atlantida identična s Kretom, nastavlja B., onda i priče, koje govore o odnosima Atene i Krete, moraju biti u skladu s pričom o Atlantidi. Platon opisuje veliku snagu Atlantide, a dokazana je arheološki i silna moć Krete sredinom drugog milenija pr. n. e. Kreta je vršila jak utjecaj na mikensku kulturu, na vjerske nazore kopnene Grčke (kult Posidona proširio se velikim područjima Grčke), a osim toga i neke priče (na pr. o Teseju i Minotauru) potvrđuju silnu premoć, koju je imala Kreta nad pojedinim dijelovima Grčke, osobito nad Atikom.

Rat između Atene i Atlantide završen je strahovitim potresom i potopom, koji je uništio obje države (isp. Tim. p. 25 CD). To je zadnja i najvažnija paralela, tvrdi B. na str. 98., koja nas upućuje u sudbinu Krete i Atene. Kad je Posidon bio istisnut od Atene, od bijesa je, kako kaže priča, tako uzburkao more i morsko dno, da je gradu Ateni načinio mnogo štete. To dosada nije još bilo moguće arheološki dokazati. Međutim takav se potres može sa sigurnošću utvrditi za Kretu, osobito za Knos, koji je u mnogočemu sličan glavnom gradu Atlantide. Prema arheološkim nalazima, oko god. 1470. pr. n. e., došlo je do erupcije vulkana Santorina na otoku Teri. Velika plima, nastala uslijed erupcije, razorila je jednim ogromnim valom ne samo lučki grad Amnis, nego i sam Knos. To je bio kraj političkoj svemoći Krete. Budući da u pričama i basnama sve ima čudesniji i strahovitiji izgled, Atlantida je prema priči potpuno potonula u more.

Taj kataklizam, koji je prouzrokovao Santorin, mogao je i Ateni nanijeti mnogo štete, jer je od Tere udaljena 230 km, dakle samo oko 100 km više nego Kreta. Priča o Atlantidi kaže, da su Pra-Atena i Atlantida zajedno propale zbog jedne prirodne katastrofe. Arheološki dokazi u vezi s Kretom i priča o Ateni i Posidonu stapaju se dakle u jednoj cjelini, u priči o Atlantidi.

I po ovom se prikazu može donekle razabrati, da su B.-ova ispitivanja iscrpna i naučno dokumentirana (isp. upotrebljenu literaturu na str. 101—105), a zaključci dosljedni, interesantni i — vrlo smion.

Zadnju riječ mora kazati arheologija, koja bi na temelju novijih i starih istraživanja imala potvrditi ili zabaciti Brandensteinovo tumačenje o identičnosti Krete i tajanstvenog otoka Atlantide.⁷

V. Vratović, Zagreb.

LOCKER ERNST *Attributivum und Relativum*, Anzeiger der österreichischen Akademie der Wissenschaften, Philosoph.-hist. Kl., 87, Wien 1951.

У расправи, приказаној под горњим насловом на седници филозофско-историског отсека Бечке академије наука 11—I—1950, писац испитује начине на који се у разним језицима изражава однос који чини основу иевр. релативне реченице и њихов утицај на целокупни склоп појединих језика. Читава се расправа заснива на разлици у вре-